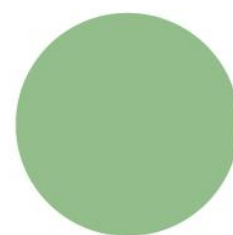
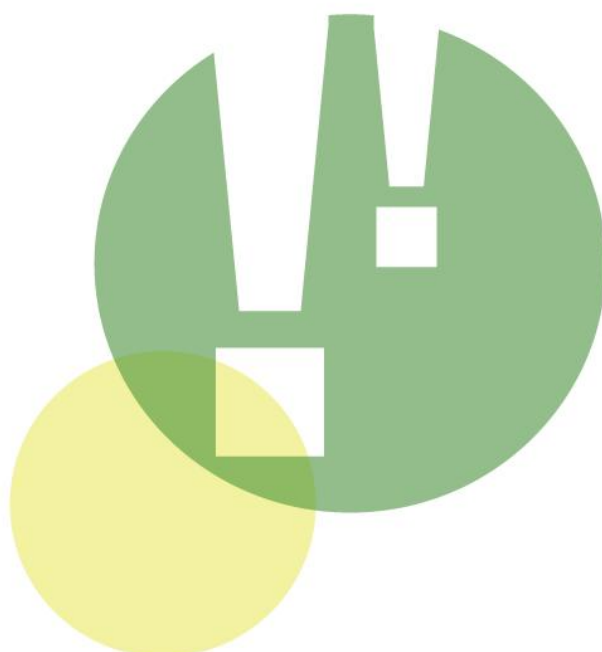

EVALUERING AF
**FAMILIESTYRELSENS
ADOPTIONSFORBEREDENDE
KURSER**

JUSTITSMINISTERIET
FAMILIESTYRELSEN

INDHOLDSFORTEGNELSE

Evaluering af Familiestyrelsens adoptionsforberedende kurser	3
Det adoptionsforberedende kursus	3
PRAKTISKE FORHOLD OMKRING KURSERNE	3
BAGGRUNDEN FOR DET ADOPTIONSFORBEREDENDE KURSUS	4
Om evalueringen	4
Analyse	6
Kontakten til kursussekretariatet	6
Forholdene på kursusstedet	7
Kursisternes generelle oplevelse af kurset	9
Kursisternes forhold til adoption	10
Kursets betydning for par	12
Nye emner, som par har diskuteret på kurset	13
Emner det er blevet lettere at tale om som par	14
Kursisternes egne ord om, hvordan kurset har påvirket dem som par	14
Kursets betydning for eneadoptanter	15
Kursusdeltagernes indtryk af det faglige indhold på kurserne	16
Temaer i oplæggene	18
Kursisternes bemærkninger til kursernes faglige indhold	19
Kursisternes vurdering af egen indsats på kurset	20
Kursisternes vurdering af kursusledernes indsats	21
Forskel i mænds og kvinders vurdering af kursuslederne	23
Kursisternes bemærkninger til kursusledernes indsat	24
Kursisternes vurdering af tidsforbruget på kurset	25
Kursisternes øvrige bemærkninger	28
Konklusion	30
Evalueringsskemaet og anonymitet	32
BILAG 1: FAMILIESTYRELSENS EVALUERINGSKEMA TIL DE ADOPTIONSFORBEREDENDE KURSER	33

EVALUERING AF FAMILIESTYRELSSENS ADOPTIONSFORBEREDENDE KURSER

Familiestyrelsen ønsker at evaluere de adoptionsforberedende kurser, som styrelsen udbyder. Denne evalueringsrapport er led i en intern kvalitetsopfølgning, hvor Familiestyrelsen ønsker at undersøge kursisternes oplevelse og udbytte af det adoptionsforberedende kursus. Efterfølgende planlægger Familiestyrelsen at lave en interviewbaseret undersøgelse af, hvordan sagsbehandlere i statsforvaltningen og de formidlende organisationer oplever kursisternes udbytte af kurset. Alternativt en undersøgelse af, hvordan kursisterne oplever adoptionen efter hjemtagelsen og deres egen vurdering af, om kurset har forberedt dem på den situation.

Efter en beskrivelse af de adoptionsforberedende kurser og af undersøgelsen følger analysen.

Det adoptionsforberedende kursus

Familiestyrelsen har siden 2000 afholdt adoptionsforberedende kurser for adoptionsansøgere til internationale adoptioner. De seneste tre år har omkring 650 deltaget i kurset årligt.

PRAKTISKE FORHOLD OMKRING KURSERNE

Hvert kursus består af to weekender, som bliver afholdt med cirka en måneds mellemrum. I 2009 bestod kurset af en hel weekend og en dag, mens det i 2010 bestod af to hele weekender. Hvert hold består af maksimalt 24 personer, og deltagerne kan både være par med eller uden biologiske børn samt eneadoptanter. Ansøgere, som tidligere har adopteret, kan vælge at deltage på kurset, hvis der er ledige pladser.

Kurset er med fuld forplejning og en overnatning, hvilket delvist dækkes af et deltagergebyr. Kurserne bliver afholdt på kursussteder rundt om i landet, dog mødes de enkelte hold på samme kursussted. Generelt bruges steder, hvor der ikke samtidig er andre gæster, så kursusdeltagerne kun skal forholde sig til hinanden. Kursusstederne ligger typisk afsondret for at give deltagerne ro og mulighed for at kunne bevæge sig ud og klare tanker. Derudover skal der på kursusstederne være rimelige forhold for deltagerne til at sidde mange timer i forbindelse med den fælles undervisning, og der skal være gruppefaciliteter for kursusdeltagerne, så de kan arbejde og netværke i mindre grupper.

Kurset afholdes af to kursusledere – en mandlig og en kvindelig kursusleder med psykologfaglig viden – og det tilstræbes, at mindst en af de to har personlig erfa-

ring med adoption, eller har arbejdet med adoptivforældre eller adopterede. Kursuslederne er ansat af Familiestyrelsen, men kursuslederne rapporterer ikke viden, de opnår om kursisterne, til Familiestyrelsen.

BAGGRUNDEN FOR DET ADOPTIONSFORBEREDENDE KURSUS

Det adoptionsforberedende kursus er en obligatorisk del af adoptionsprocessen for adoptionsansøgere. I betænkningen om international adoption¹ er kurset beskrevet som et alternativ til en sagsbehandlers vurdering af de adoptionsøgende. Det vil sige, at adoptionsansøgerne i højere grad end tidligere selv skal bedømme, om de har de nødvendige ressourcer til at varetage et adoptivbarn, frem for at en sagsbehandler i statsforvaltningen skal foretage denne vurdering. Formålet med kurset er derfor, at

- kursisterne får afklaret, om de reelt ønsker adoption, og om de egner sig til at adoptere,
- kursisterne skal opnå forståelse for adoptionsproblematikken, og for hvordan adoption adskiller sig væsentligt fra at have egne biologiske børn.
- kurset skal ruste kursisterne til at modtage et adoptivbarn og til at tage hånd om de særlige problemer med for eksempel tilknytning mellem barnet og adoptivforældrene, og hvad barnets baggrund betyder i dets opvækst, og
- endelig skal kurset give kursisterne mulighed for at etablere netværk med andre i samme situation.

Om evalueringen

Undersøgelsen er baseret på et evalueringsskema, som kursisterne udfylder anonymt på kursusstedet. Skemaet er vedlagt som bilag til denne rapport.

I 2009 udbød Familiestyrelsen et 3-dageskursus, mens det i 2010 blev ændret til et 4-dageskursus. Kursusmaterialet, som kursisterne modtager inden kursusstart, blev også fornyet inden kurserne i 2010. Derfor ønsker Familiestyrelsen blandt andet at undersøge, hvilken betydning det har haft for kursisters oplevelse af kurset.

Undersøgelsen er baseret på evalueringen af kurserne det første halvår af henholdsvis 2009 og 2010. I analysen sammenlignes data for de to halvår, hvor det er relevant, og ellers behandles data samlet. Derudover sammenlignes der i enkelte analyser mellem køn samt mellem par og eneadoptanter.

Samlet har 639 deltaget på kurserne, 319 i 2009 og 320 i 2010. Til sammenligning har i alt 616 deltagere udfyldt skemaet. Der er således en meget høj svarprocent på i alt 96,4 %. Et enkelt hold fra 2009 har ikke evalueret. Ved besvarelsen har enkelte par ved en fejl udfyldt skemaet sammen, og i de tilfælde har tasteren registreret svaret som for én person. Cirka 55 % af kursisterne er kvinder, 45 % er mænd. Ud af dem er 10 % eneadoptanter, som næsten udelukkende er kvinder.

¹ International adoption. Betænkning nr. 1338 afgivet af Justitsministeriets adoptionsudvalg. 1997. Side 111-114.

Af evalueringsskemaet fremgår både kvantitative og kvalitative data. De kvantitative data er grundlag for statistiske analyser. De kvalitative data består af kursisternes egne kommentarer, som er afskrevet i en database af indtastere. Vurderingen af, hvor ofte emner forekommer i de kvalitative data, er baseret på en samlet gennemlæsning. I de tilfælde, hvor en kommentar bliver citeret i rapporten, er sproget redigeret for stave- og kommafejl m.m.

De første fire spørgsmål i evalueringsskemaet handler om, hvilket hold kursisten har været på, kursistens alder og køn og om kursisten adopterer som par eller som eneadoptant. Disse oplysninger bliver brugt til at sortere svarene på i visse analyser, men vil ikke blive behandlet selvstændigt derudover.

De øvrige spørgsmål, som bliver behandlet i analysen, er inddelt i temaer om kontakten til kursussekretariatet og forholdene på kursusstedet, kursisternes generelle oplevelse af kurset og deres forhold til adoption, kursernes faglige indhold, en vurdering af kursisternes egen indsats og kursusledernes indsats, samt kursisternes samlede vurdering af kurset. Spørgsmål 24 i evalueringsskemaet – Nævn 5 ord, der beskriver din oplevelse af kurset - bliver ikke behandlet, da informationerne er registreret forkert i databasen og ikke kan hentes.

I rapporten bliver respondenterne omtalt som kursister. Forskelle på mindre end 5 % er ikke vurderet som statistisk signifikante.

ANALYSE

Kontakten til kursussekretariatet

Som en del af evalueringen er kursisterne blevet spurgt i spørgsmål 5 og 6, om de har været tilfredse med kursussekretariatet, og om hvor lang tid der er gået fra deres tilmelding til, de skulle på kurset. Kursisterne udtrykker generelt stor tilfredshed med deres kontaktføreløb med kursussekretariatet. Der er således sammenlagt over 80 % tilfredse eller meget tilfredse i både 2009 og 2010. Til sammenligning er cirka 4 % utilfredse eller meget utilfredse i samme periode.

5. Har kontakten til kursussekretariatet været tilfredsstillende?			
	2009	2010	I alt
Meget tilfreds	42,9%	35,0%	39,2%
Tilfreds	38,2%	49,5%	43,5%
Neutral	11,4%	9,2%	10,3%
Utilfreds	3,2%	1,8%	2,5%
Meget utilfreds	1,3%	2,1%	1,7%
Ved ikke	3,2%	2,5%	2,8%
I alt	317	283	600

Omkring halvdelen af kursisterne sammenlagt kommer på kursus hurtigere end seks uger efter deres tilmelding både i 2009 og 2010, mens cirka en tredjedel kommer på kursus mellem 7 og 8 uger efter tilmelding. Sammenlagt venter omkring 20 % mere end 9 uger, før de kommer på kursus.

6. Hvor lang tid er der gået fra din tilmelding til kursusstart?			
	2009	2010	I alt
Under 4 uger	17,8%	22,5%	20,0%
4-6 uger	30,9%	29,1%	30,1%
7-8 uger	24,5%	29,8%	27,0%
9-10 uger	13,4%	8,8%	11,2%
mere end 10 uger	13,4%	9,8%	11,7%
I alt	314	285	599

I spørgsmål 6, hvor kursisterne selv sætter ord på deres kontakt til kursussekretariatet, nævner nogle som en kritik, at sekretariatet er meget sårbart, når det betjenes af én person, og at de ikke har kunnet komme i kontakt med sekretariatet i perioder med sygdom. Samtidig havde det ikke været muligt at finde andre, som kunne eller ville forholde sig til deres spørgsmål.

Enkelte udtrykker også utilfredshed med, at de har været tilmeldt et kursus, som så er blevet aflyst, hvorpå de har måttet tilmelde sig på ny.

Ovenstående kritik skal ses i lyset af, at omkring 80 % af kursisterne er tilfredse eller meget tilfredse med kontakten til kursussekretariatet.

Forholdene på kursusstedet

”Varme rammer for følsomme emner”

Kursisterne bliver i evalueringsskemaets spørgsmål 7 spurgt om, hvad de mener om stemningen, forplejningen og standarden på kursusstedet. Over 90 % svarer i 2009 og 2010, at de er tilfredse eller meget tilfredse med stemningen og forplejningen. Eller som en kursist udtrykker det: ”Varme rammer for følsomme emner”.

Standarden er forskelligt vurderet for de to halvår, i 2009 er næsten 90 % tilfredse eller meget tilfredse, mens vurderingen i 2010 er lidt lavere, nemlig 78,2 % tilfredse eller meget tilfredse. Af kursisternes bemærkninger i spørgsmål 8 fremgår en del klager over Havnsø Kursuscenter, hvor fire kurser blev afholdt i første halvår af 2010. Det er kritik af, at maden er for dårlig, rengøringen er mangelfuld, og stedet virker nedslidt. Dertil kommer støjgener fra en kro i nærheden, hvor personalet på kursusstedet ikke har villet skride ind, eller tilkalde politiet. Denne kritik er allerede imødekommet af kursussekretariatet, og Havnsø Kursuscenter benyttes ikke længere fra 2011.

7. Hvad mener du om stemningen og betjeningen på kursusstedet?			
	2009	2010	I alt
Meget tilfreds	59,6%	52,3%	56,1%
Tilfreds	37,2%	36,5%	36,9%
Neutral	2,5%	9,1%	5,6%
Utilfreds	0,6%	2,1%	1,3%
Meget utilfreds	0,0%	0,0%	0,0%
Ved ikke	0,0%	0,0%	0,0%
I alt	317	285	602

7. Hvad mener du om forplejningen på kursusstedet?			
	2009	2010	I alt
Meget tilfreds	61,4%	57,4%	59,5%
Tilfreds	36,4%	28,2%	32,5%
Neutral	2,2%	10,9%	6,3%
Utilfreds	0,0%	3,5%	1,7%
Meget utilfreds	0,0%	0,0%	0,0%
Ved ikke	0,0%	0,0%	0,0%
I alt	284	316	600

7. Hvad mener du om følgende forhold ved kursusstedet? – Standarden			
	2009	2010	I alt
Meget tilfreds	40,4%	33,5%	37,1%
Tilfreds	49,2%	44,7%	47,1%
Neutral	8,8%	18,7%	13,5%
Utilfreds	1,6%	3,2%	2,3%
Meget utilfreds	0,0%	0,0%	0,0%
Ved ikke	0,0%	0,0%	0,0%
I alt	317	284	601

Kursisternes egne bemærkninger om stemningen, forplejningen og standarden fokuserer på tre emner i spørgsmål 8.

For det første er der stor tilfredshed med, at stederne ligger naturskønt, og kursisterne angiver, at de bruger de udendørs arealer. Også til det såkaldte walk and talk-arbejde, som bliver iværksat af kursuslederne. For det andet er mange glade for, at kursisterne er alene på kursusstedet, så kursisterne kun skal forholde sig til hinanden. Endelig udtrykker mange tilfredshed med, at stederne ligger isolerede, så kursisterne er uforstyrrede.

Det indikerer, at kursisterne er enige i Kursussekretariatets prioriteringer i forhold til valg af kursussteder, som er beskrevet i afsnittet om de praktiske forhold omkring kurserne.

Som en kritik nævner nogle, at det er vanskeligt at nå kursusstederne uden bil, og de foreslår, at man kunne koordinere kursusstart og -slut med køreplanen for den offentlige transport til stedet.

Kursisternes generelle oplevelse af kurset

Tilfredshed med kurserne

Overordnet viser kursisternes svar, at de er meget tilfredse med kurserne. I spørgsmål 9 kan kursisterne krydse af ved de af 13 foruddefinerede ord, som beskriver deres oplevelse af kurset. Ud af det samlede antal respondenter for både 2009 og 2010 vælger 81,0 %, at kurset er meningsfuldt, 72,4 %, at kurset er udbytterigt, og 72,7 %, at kurset er interessant. Derudover krydser 65,6 % af, at kurset giver rum til refleksion, og 41,4 % mener kurset er bevægende. Til sammenligning mener 4,8 %, at kurset er kedeligt, og 0,8 %, at kurset er meningsløst.

9. Mener du, at et eller flere af følgende ord beskriver din generelle oplevelse af kurset?			
	2009	2010	I alt
Meningsfuldt	82,3%	79,6%	81,0%
Udbytterigt	72,8%	71,9%	72,4%
Interessant	71,5%	74,0%	72,7%
Overraskende	22,8%	18,6%	20,8%
Provokerende	19,0%	13,7%	16,5%
Rum til refleksion	64,6%	66,7%	65,6%
Bevægende	39,6%	43,5%	41,4%
Realistisk	47,5%	42,5%	45,1%
Uvirkeligt	1,6%	3,2%	2,3%
Skræmmende	10,1%	13,7%	11,8%
Meningsløst	0,9%	0,7%	0,8%
Uinteressant	0,3%	1,4%	0,8%
Kedeligt	3,8%	5,3%	4,5%
I alt	316	285	601

Hvis man deler svarene op i køn, er der visse svar, som viser en forskel mellem, hvordan mænd og kvinder opfatter kurset. Da der ikke er signifikante forskelle mellem svarene for de to halvår, bliver resultatet behandlet samlet for 2009 og 2010.

Overordnet er de to grupper stort set enige om, at kurset er meningsfuldt, udbytterigt og interessant, selv om der er en lille tendens til, at kvinderne er mere positive. Hvis man sammenligner alle kvindelige kursister med alle mandlige kursister 2009-2010, så opfatter kvinderne (14,0 %) i højere grad end mændene (8,9 %), kurset som skræmmende. Det kan hænge sammen med, at væsentligt flere af kvinderne (51,5 %) end mændene (37,6 %) også opfatter kurset som realistisk. Forskellen bli-

ver endnu tydeligere ved at sammenligne, hvor bevægende mænd og kvinder opfatter kurset. Halvdelen af kvinderne vælger bevægende (50,9 %), hvorimod det kun er en tredjedel af mændene (30,3 %). Selv om forskellen ikke er lige så stor, når det gælder rum til refleksion, mener kvinderne (71,0 %) også oftere end mændene (59,0 %), at der er rum til refleksion.

Selv om mændene altså overordnet er tilfredse, kan forskellene indikere, at kursets budskab ikke rammer mændene i samme udstrækning som kvinderne, hvilket også indikeres andre steder i undersøgelsen. En anden mulig forklaring er, at de foruddefinerede ord i højere grad appellerer til kvinder end til mænd.

9. Mener du, at et eller flere af følgende ord beskriver din generelle oplevelse af kurset? (Samlet resultat for 2009 og 2010)			
	Kvinde	Mand	I alt
Meningsfuldt	82,3%	79,3%	81,0%
Udbytterigt	74,4%	70,1%	72,5%
Interessant	74,4%	70,5%	72,6%
Overraskende	21,0%	20,3%	20,7%
Provokerende	17,4%	15,5%	16,5%
Rum til refleksion	71,0%	59,0%	65,6%
Bevægende	50,9%	30,3%	41,6%
Realistisk	51,5%	37,6%	45,2%
Uvirkeligt	2,1%	2,2%	2,2%
Skræmmende	14,0%	8,9%	11,7%
Meningsløst	0,3%	1,5%	0,8%
Uinteressant	0,6%	1,1%	0,8%
Kedeligt	4,6%	4,4%	4,5%
I alt	328	271	599

Kursisternes forhold til adoption

”Det er blevet en løsning – og ikke en nødløsning”

I spørgsmål 10 bliver kursisterne bedt om at vurdere, hvilke af i alt 8 udsagn, der er relevante for deres forhold til det at adoptere. Svarene inden for denne kategori er meget homogene, og derfor vil analysen for denne kategori være en samlet analyse af 2009 og 2010.

Overordnet er kursisternes svar om deres forhold til adoption efter kurset særdeles positive. 79 % vælger således, at de føler sig bedre rustet til at adoptere nu, og 67,8

% at deres syn på adoption er blevet mere nuanceret. 56,6 % mener, det er et realistisk billede af adoption, der bliver præsenteret på kurset, mens kun 0,7 % mener, det er et urealistisk billede af adoption, der bliver præsenteret på kurset.

10,4 % af kursisterne vælger dog, at de er mere bekymrede for, hvordan det skal gå med adoptionen. 6,0 % vælger derudover, at de fortsat er usikre på, om adoption er det rigtige for dem, og 2,2 % at de er blevet usikre på, om adoption er noget for dem. Til sammenligning svarer 59,3 %, at deres lyst til at adoptere er uændret.

Til sammenligning er der ifølge Adoptionsnævnets statistikker meget få ansøgere, som ikke ønsker at fortsætte adoptionsprocessen efter det adoptionsforberedende kursus. I 2009 var der således to sager, hvor ansøgerne ikke ønskede at fortsætte deres adoptionssag ud af de 277 sager, som blev behandlet i samråd.²

10. Vurder om nogle af nedenstående udsagn er relevante for dit forhold til det at adoptere.			
	2009	2010	I alt
Mit syn på adoption er blevet mere nuanceret.	67,0%	68,8%	67,8%
Det er et realistisk billede af adoption, der bliver præsenteret på kurset	58,7%	54,4%	56,6%
Min lyst til at adoptere er uændret	60,6%	57,9%	59,3%
Jeg føler mig bedre rustet til at adoptere nu	80,4%	77,2%	78,9%
Det er et urealistisk billede af adoption, der bliver præsenteret på kurset	1,0%	0,4%	0,7%
Jeg er mere bekymret for, hvordan det skal gå med adoptionen	8,7%	12,3%	10,4%
Jeg er blevet usikker på, om adoption er noget for mig	1,3%	3,2%	2,2%
Jeg er fortsat usikker på, om adoption er det rigtige for mig	5,8%	6,3%	6,0%
I alt	312	285	597

I spørgsmål 11 får kursisterne mulighed for at sætte egne ord på, hvad deres forhold er til at adoptere. Kursisternes kommentarer bekræfter billedet ovenfor, og mange beskriver, at de føler sig afklarede og endnu mere klar til at adoptere. Mange udtrykker også, at de på kurset er blevet mere opmærksomme på de særlige problemstillinger ved et adopteret barn, og at den viden bekymrer dem samtidig med, at de også føler sig forberedt på at adoptere. En udtrykker for eksempel:

Jeg føler mig mere klar end tidligere. Det har åbnet for en del emner, jeg ikke havde overvejet til bunds.

² Adoptionsnævnets årsrapport for 2009, side 47.

http://www.adoptionsnaevnet.dk/fileadmin/user_upload/Aarsberetninger/Aarsberetning_2009.pdf

En anden udtrykker simpelthen, at:

Det er blevet en løsning – og ikke en nødløsning.

Dermed udtrykker kursisterne netop det, som er en væsentlig del af hensigten med kurset ifølge betænkningen om international adoption³: At kursisterne skal gennem en afklarings- og modningsproces for at afgøre, om de reelt ønsker at adoptere, og om de er klar til at knytte sig til et barn, som ikke er deres biologiske barn og til at rumme et adoptivbarn med de særlige forhold og eventuelle særlige behov, som barnet måtte have.

I forhold til den store glæde og parathed, kursisterne udtrykker, er det bemærkelsesværdigt, at kun omkring halvdelen af kursisterne (56,6 %) mener, at kurset giver et realistisk billede af adoption. Det er problematisk, hvis det er en indikation af, at kursisterne er så positive, fordi de ikke i tilstrækkelig grad forholder sig til eller tror på kursets budskab om, at man ved en adoption ikke nødvendigvis får et sundt og raskt barn, som kan sidestilles med et barn født under normale omstændigheder.

En del af forklaringen kan være, at kursisterne lige har været gennem en stor følelsesmæssig proces sammen med de andre kursister, som er i samme situation, og derfor har de mod på det hele.

En anden mulig årsag kan være, at kursisterne er overdrevent positive og ikke udtrykker deres reelle holdning, fordi de er utrygge ved, at indholdet af evalueringsskemaerne er anonymt og dermed måske er i tvivl om, hvorvidt eventuelle negative svar kan påvirke deres sag. En mulig løsning på det kunne være elektronisk besvarelse af evalueringsskemaerne.

Kursets betydning for par

Par kan i spørgsmål 12 vælge at krydse af ved tre udsagn, som de også har mulighed for kort at uddybe med deres egne ord. Parrene bliver spurgt, om de har diskuteret mange nye emner på kurset, om der er områder ved adoption, det er blevet vanskeligere at tale om, og om der er områder, det er blevet lettere at tale om.

423 kursister, der deltager sammen med en partner på kurset, har valgt at svare i denne kategori. Ud af det samlede antal svar er der kun tre, som med hver deres begrundelse synes, der er områder ved adoption, det er blevet vanskeligere at tale om.

Ved at sammenligne svarene for 2009 og 2010 fremgår det, at ca. 10 % flere i 2010 end i 2009 mener, at de har fået diskuteret mange nye emner. Omvendt for hvilke områder, det er blevet lettere at tale om indbyrdes, hvor cirka 10 % flere i 2009 valgte det end i 2010. Der synes ikke at være nogen umiddelbar forklaring på denne forskel, og derfor er analysen for spørgsmål 12 samlet for 2009-2010.

³ International adoption. Betænkning nr. 1338 afgivet af Justitsministeriets adoptionsudvalg. 1997. Side 113.

12. Vurder om nogle af nedenstående udsagn er relevante for jer som par.			
	2009	2010	I alt
Vi har i løbet af den periode kurset varede fået diskuteret mange nye emner, hvilke?	78,8%	89,8%	84,2%
Der er områder ved det at skulle adoptere, det er blevet vanskeligere at tale om, hvilke?	1,4%	1,5%	1,4%
Der er områder, det er blevet lettere at tale om indbyrdes, hvilke?	44,2%	34,5%	39,5%

Nye emner, som par har diskuteret på kurset

Gennemsnitligt for 2009-2010 mener 84,2 % af parrene, som har valgt at svare på spørgsmål 12, at de har diskuteret mange nye emner. I deres uddybninger fremhæver parrene mange af de helt centrale emner i forbindelse med adoption. Det gælder både forhold ved det adopterede barn, den nye familie og adoptionsprocessen.

Barnet

Barnets tilknytning til adoptivforældrene og tilknytningsprocessen er centrale emner for mange. Mange nævner desuden, hvordan de som adoptivforældre skal forholde sig til barnets historie og de særlige forhold barnet har levet under. Videre nævner mange diskussionen af, hvordan de skal formidle barnets historie til barnet, og den åbenhed det kræver. Og hvilke tanker barnet gør sig om at være adopteret. Mange nævner derudover, at de har diskuteret racisme og omverdenens reaktioner på et adoptivbarn, og hvad det vil sige at være dansk. Endelig svarer mange modtagelse af barnet i forbindelse med hjemtagelsen.

Den nye familie

Mange nævner, at det har været et nyt emne at diskutere for dem, hvordan de selv er blevet opdraget, og hvordan det påvirker, når de selv skal påtage sig en forælderrolle. Et beslægtet emne er, hvordan forholdet indbyrdes i familien bliver påvirket, herunder især forholdet mellem søskende, hvis kursisterne i forvejen har biologiske børn.

Adoptionsprocessen

For flere fylder diskussionen af deres vej til adoption meget, og nogle beskriver, at de for første gang har givet udtryk for, hvor hårdt fertilitetsforløbet har været, som har banet vej for beslutningen om adoption. Valg af land bliver ofte nævnt, eventuelt i sammenhæng med spørgsmålet om racisme. Børn med handicap og udvidet godkendelse bliver også nævnt som et nyt emne.

Sammenlignet med de temaer, som bliver behandlet i ”Klar til adoption” – Familiestyrelsens kursusmateriale, som kursisterne bliver bedt om at læse inden kurset – så dækker kursisternes svar de overordnede temaer fra kursusmaterialet.

Emner det er blevet lettere at tale om som par

I spørgsmålet, om der er områder, det er blevet lettere at tale om indbyrdes som par, er det typisk følelsesrelaterede emner, der bliver nævnt. Derudover er der flere sammenfald med svarene om hvilke nye emner, parrene har diskuteret.

Parforholdet

Mange nævner, at kurset har skabt større åbenhed og ligevægt i parforholdet til at snakke om adoption, fordi de nu begge har samme referenceramme, og det er blevet mere legalt at udtrykke følelser, også følelser, som de ellers ikke har haft lyst til at stå ved. Som en kursist skriver:

Det er generelt blevet lettere at tale om alle emner, fordi vi har taget udgangspunkt i konkrete spørgsmål og problemstillinger.

En anden skriver:

Bekymringerne er lettere at snakke om. Der er mindre frygt for, at de skal føre til, at vi ikke skal adoptere.

Øvrige emner

Blandt de øvrige emner, som parrene synes, det er blevet lettere at snakke om, er deres afslutning af fertilitetsbehandling, og deres forventninger til at skulle adoptere. Derudover nævner flere bekymringen for, om de kan klare opgaven at tage imod et adoptivbarn, og tvivlen om adoption er det rigtige valg. For flere er det blevet lettere at snakke om angsten for at få et tilknytningsforstyrret barn. Også situationen efter adoptionen er blevet lettere at tale om, for eksempel at barnet kan knytte sig mere til den ene forælder end til den anden.

Derudover nævner mange de samme emner, som blev nævnt som nye emner. Det gælder den overordnede udfordring ved at være en adoptivfamilie, herunder omverdenens reaktion på et adoptivbarn, forholdet mellem søskende, også hvis parret har biologiske børn i forvejen. Derudover nævner en del deres egen baggrund og opvækst. På kurset bliver kursisternes opvækst diskuteret, fordi opvæksten påvirker, hvilken forælderrolle den enkelte påtager sig.

Overordnet indikerer svarene for spørgsmål 12, at kursisterne er i en proces, hvor de bliver mere afklarede, får forståelse for det særlige ved adoption og får blik for eksempel tilknytningsproblematikken, hvilket er formålet med de adoptionsforberedende kurser, som beskrevet ovenfor.

Kursisternes egne ord om, hvordan kurset har påvirket dem som par

Spørgsmål 13 er kun stillet til par, og ordet er igen frit for parrene til at beskrive, den betydning, som kurset har haft for parforholdet. Samlet for 2009 og 2010 har i alt 365 valgt at svare. Parrene fordeler sig i to grupper. En mindre gruppe mener ikke, det har haft nogen indflydelse, og at de som par hele tiden har kunnet snakke om tingene. Men en stor andel angiver, at de har fået lettere ved at snakke om tingene indbyrdes, fordi problemerne er blevet håndgribelige. De har fået en fælles referenceramme at snakke ud fra. Når de hører den anden sætte ord på, giver det dem en bekræftelse af, at begge ønsker adoptionen, fordi de dermed kender den andens ønsker, forventninger og usikkerhed, og det bekræfter dem i, at det er en fælles beslutning. Både når de som par snakker sammen om nye emner, og når de ser den anden udtrykke sig over for de andre i gruppen. Som én skriver:

På en måde føler jeg, jeg har lært min mand bedre at kende.

En anden mener:

Det har været rart at være mere end normalt tæt på min kone. Vi har talt mere om følelser end normalt, og på en lyttende måde.

Flere nævner også, at adoptionsprocessen skaber en lighed i parforholdet i modsætning til fertilitetsbehandlingen, hvor det meste drejer sig om kvinden. Dertil nævner flere af kursisterne, at det er blevet lettere at snakke om, hvordan de er nået frem til beslutningen om at adoptere, ofte netop via fertilitetsbehandling. Med forberedelsen på kurset og de informationer de har fået sammen, føler kursisterne desuden større selvtillid i forhold til at skulle tage imod og give et adoptivbarn en god opvækst.

Kursets betydning for eneadoptanter

Spørgsmål 14 og 15 er kun henvendt til eneadoptanter. I denne del af analysen bliver eneadoptanterne nævnt som eneadoptanter frem for kursister, så det er tydeligt, at de nævnte tal kun dækker en mindre gruppe ud af det samlede deltagerantal. Cirka 10 % af deltagerne på kurset er eneadoptanter, og samlet har 57 eneadoptanter deltaget i kurset i 2009 og 2010. På grund af det begrænsede antal eneadoptanter, vil analysen være samlet for de to år. 55 af alle eneadoptanter har valgt at svare i spørgsmål 14.

I spørgsmål 14 bliver eneadoptanterne bedt om krydse af ved de af seks spørgsmål, som er relevante for dem. 65,5 % af eneadoptanterne svarer, at de har fået udvidet, hvilke emner de vil tage op med deres netværk, og 54,5 % at de også har fået lyst til at inddrage familie og venner i adoptionsprocessen. 49,1 % angiver, at de har fået forståelse for betydningen af et stærkt netværk, mens 30,9 % mener deres holdning til netværkets involvering er uændret. Videre er 9,1 % usikre på, om deres netværk er stærkt nok.

43,6 % svarer, at de gerne ville have haft en ledsager med på kurset, hvilket der ikke er mulighed for.

14. Vurder om nogle af nedenstående udsagn er relevante for dig som eneadoptant. (Samlet resultat for 2009 og 2010)		
	Respondenter	Procent
Jeg har fået udvidet de emner, jeg diskuterer med mit netværk	36	65,5%
Jeg har fået lyst til at inddrage min familie og venner mere i processen	30	54,5%
Betydningen af et stærkt netværk er tydeligere for mig nu	27	49,1%
Jeg kunne godt have tænkt mig at have en ledsager (familie/ven) med på kurset	24	43,6%
Min holdning til mit netværk er uændret	17	30,9%
Jeg er blevet usikker på, hvorvidt mit netværk er stærkt nok	5	9,1%
I alt	55	100,0%

Svarene i spørgsmål 15 bekræfter ovenstående billede. Det er typisk for eneadoptanterne, at de nævner, at de via kurset kan sætte ord på både den nye viden fra kurset og også på deres tanker om at forberede sig selv på at adoptere, om barnets tilknytning, hjemtagelse osv. Lige så vigtigt for dem er det at formidle deres viden videre til deres familie og netværk. Mange beskriver desuden, at de har fået øjnene op for, at de skal udvide kredsen af folk, som kender til deres adoptionsplaner. Både fordi de har brug for at snakke med flere om det, men også for at få klarlagt hvem i deres netværk, der er klar til at hjælpe til, når behovet er der. Som en eneadoptant skriver:

Jeg er blevet klar over, hvor vigtig det er, at jeg har netværk, som ikke bare vil kunne bidrage med råd, men også ved rent faktisk at møde op og hjælpe i svære situationer.

Mange uddyber også behovet for at have en ledsager med. Typisk udtrykker de et behov for at have et par ekstra øjne og ører med på kurset for at have en at snakke med om kurset, når de kommer hjem. En udtrykker behovet for at have sin kæreste med, fordi kæresten har brug for den samme viden, da han vil blive en central person i adoptionen. Endelig bliver det udtrykt, at grupperne har været gode til inkludere eneadoptanterne, men at det også er en styrke, når der er andre eneadoptanter på samme kursus.

Kursusdeltagernes indtryk af det faglige indhold på kurserne

I spørgsmål 16 bliver kursisterne bedt om at krydse af ved de af 10 udsagn om kursernes faglige indhold, som er relevante for dem. Ved tre af spørgsmålene har

kursisterne i tillæg mulighed for kort at uddybe deres svar. To af spørgsmålene er formuleret på samme måde – Er der nogle temaer, der især skiller sig ud? – og derfor er svarene behandlet sammen. I spørgsmål 17 kan kursisterne sætte egne ord på samme emne. Ud af det samlede antal kursister har 598 valgt at svare på spørgsmål 16.

Overordnet giver svarene for 2009 og 2010 et meget ensartet billede af kurserne for de to halvår. Typisk er forskellen mellem 2-3 procentpoint og indikerer altså ingen signifikant forskel mellem de to halvår. Dog er der to mindre forskelle, som bliver behandlet nedenfor.

Ligesom for de øvrige emner i evalueringen er kursisterne langt overvejende tilfredse med kursets faglige indhold. 86 % af kursisterne i 2009 og 2010 mener kurserne er fagligt udbytterige, mens kun 8,2 % mener, det faglige niveau kunne ønskes højere. Det er understreget af, at 55,9 % mener, at oplæggene præsenterede mange nye vinkler på adoption, og 58,9 % mener, at længden af oplæggene er udmærket.

16. Vurdér om nedenstående udsagn er relevante for dig.			
	2009	2010	I alt
Det faglige indhold var generelt udbytterigt	86,9%	84,9%	86,0%
Er der nogle temaer, der især skiller sig ud - Hvilke?	33,5%	35,1%	34,3%
Det faglige niveau kunne generelt ønskes højere	8,3%	8,1%	8,2%
Er der nogle temaer, der især skiller sig ud? - Hvilke	4,8%	4,2%	4,5%
Længden af oplæggene var udmærkede	61,7%	55,8%	58,9%
Kvaliteten af oplæggene var varierende	20,8%	27,4%	23,9%
Oplæggene præsenterede mange nye vinkler på adoption	58,1%	53,3%	55,9%
Indholdet var velkendt	16,0%	18,9%	17,4%
Oplæggene var generelt for korte	1,0%	2,1%	1,5%
Var der diskussioner eller emner, du savnede undervejs? - Hvilke?	8,0%	9,5%	8,7%
I alt	313	285	598

Som nævnt er der to spørgsmål, som antyder en forskel mellem 2009 og 2010.

Længden af oplæggene

Det første er spørgsmålet om længden af oplæggene, hvor 61,7 % i 2009 mener den er udmærket, mens tallet i 2010 er 55,8 %. Kurserne blev i 2009 afholdt over 3

dage, og 2010 over 4 dage. Tallene kan være en indikation af, at oplæggene er blevet længere, fordi kursuslederne har bedre tid. Til sammenligning mener kun 1,5 % sammenlagt for 2009 og 2010, at indlæggene er for korte.

Kvaliteten af oplæggene

Det andet spørgsmål, hvor der er en mindre forskel mellem 2009 og 2010, er spørgsmålet om, hvorvidt kvaliteten af oplæggene er varierende, hvilket 20,8 % mener i 2009, mens tallet i 2010 er steget til 27,4 %. I forhold til at 86,0 % mener, det faglige indhold er udbytterigt, er det bemærkelsesværdigt, at næsten en tredjedel synes, kvaliteten af oplæggene er varierende. Dertil kommer, at 8,2 % af kursisterne for både 2009 og 2010 mener, at kvaliteten kunne ønskes højere.

Der er ikke mulighed for at undersøge, hvor mange af kursisterne der har svaret på begge spørgsmål om længden og kvaliteten af oplæggene, men det antyder, at kursisterne er tilfredse med den viden, de får med hjem, men ser mulighed for forbedringer i formen af kurset.

Temaer i oplæggene

Endelig er der to spørgsmål om indholdet af kurserne, hvor kursisterne har mulighed for at uddybe med få ord. Det er henholdsvis spørgsmålet, om der er temaer, der især skiller sig ud, og om der er emner eller diskussioner, kursisterne savnede.

Temaer, der især skiller sig ud

Det absolut største emne, som hovedparten af alle svarene handler om, er barnets tilknytning, og hele processen med at skabe kontakt og tilknytning mellem barnet og dets nye forældre. Herunder også barnets psykologiske udvikling og barnets overlevelsesstrategier.

Det andet emne, som fylder i svarene, er barnets historie. Det dækker både film om børnehjem, som har været vist under kurset, og det konkrete barns historie, og hvordan adoptanten formidler den til barnet.

Flere nævner også, at det fylder meget, at alle børn er risikobørn, og nogle opfatter det som skræmmehistorier. Endelig er udvidet godkendelse et tema.

Diskussioner og emner kursisterne savnede undervejs

Overordnet falder svarene i dette spørgsmål i fire kategorier.

- Forholdet mellem biologiske børn og adopterede børn. Mange nævner, at de har biologiske børn i forvejen og mangler input og eventuelt gruppearbejde med andre i samme situation.
- Adoptionsprocessens tredje fase. Herunder faktuel information om myndighedsforhold, lande, ventelister, og ventetiden. Godkendelse bliver også nævnt af mange, herunder at det er vanskeligt at forstå forskellen mellem at adoptere et barn på seks måneder og et barn på 36 måneder.
- Adoption af danske børn.

- Mere indsigt i perioden omkring hjemtagelse og 1-3 år frem. Herunder vil kursisterne gerne vide mere om PAS-projektet, og flere udtrykker ønske om at møde andre, som allerede har adopteret.

Derudover er nogle emner relaterede til diskussionen ovenfor om de emner, der skilte sig ud. For eksempel er tilknytning nævnt, som et emne der mangler, men her gælder det specifikt forældrenes tilknytning til det adopterede barn. Ovenfor er det nævnt, at skræmmehistorier fylder meget. Her efterspørges glæden og det positive ved at adoptere.

Særligt for eneadoptanterne viser en analyse, at de ønsker flere informationer om særlige forhold for eneadoptanter. For eksempel hvordan man som eneadoptant skal introducere adoptivbarnet til en ny kæreste.

Kursisternes bemærkninger til kursernes faglige indhold

Mange af svarene i spørgsmål 17 uddyber de svar, som er givet i spørgsmål 16.

Tredje fase er igen nævnt som en fase, der mangler information om. Blandt andet vil kursisterne gerne vide mere om hvilke informationer ansøgere får, når de får stillet et barn i forslag.

Derudover foreslår flere, at de formidlende organisationer kunne komme på kurset og fortælle om den mere praktiske del af processen. Det er helt i tråd med tankerne om adoptionsprocessen i betænkningen om international adoption⁴, som netop foreslår, at de formidlende organisationer skulle være en del af kurset.

Om adoption af danske børn er det igen nævnt, at der er for lidt information.

Også hjemtagelse og perioden 1-3 år derefter bliver nævnt, især hvordan familiedannelsen skal fungere i samspil med børnehave, skole, nærmiljø etc.

Mange skriver, at der er meget fokus på worst cases og skræmmebilleder – ”Er der adoptioner uden problemer?”, skriver en, og rigtigt mange nævner behovet for at møde andre, der har adopteret, eller adoptivbørn, for at høre deres historie – både de gode og de dårlige.

Kursister, som har biologiske børn, synes, at meget af indholdet om opdragelse er velkendt stof. Mens kursister uden børn i forvejen bemærker, at behovene er meget forskellige for kursister med biologiske børn og kursister uden.

Tilknytning nævnes igen som et centralt emne. Generelt er der tilfredshed med gennemgangen, selv om nogle efterlyser flere redskaber til at tackle tilknytningsproblemer.

⁴ International adoption. Betænkning nr. 1338 afgivet af Justitsministeriets adoptionsudvalg. 1997. Side 114.

En del nævner, at der er for stor vægt på ”vores vej til kurset” og behandling af sorg over barnløshed. Eller som en kursist skriver: ”Der er for meget ”mig” og for lidt ”barnet og mig””. Dog virker det, som om det afhænger af, hvilket kursus folk har været på. Der er flere forslag om, at dem med behov for at snakke om vejen til kurset kan få samtaler med kursuslederne under gruppearbejdet.

Udover de temaer, som er nævnt ovenfor, har folk under spørgsmål 17 mange kommentarer til selve kurset, som uddyber spørgsmålene om længden og kvaliteten af oplæggene i spørgsmål 16. Mange nævner, at oplæggene er for lange, og at der kan være en strammere præsentation og hurtigere afrunding af emnerne. Desuden mener mange, at plenumdiskussionerne bliver for lange, mens det egentlig er i gruppearbejdet, at det bliver interessant. Derfor ønsker mange også, at gruppearbejdet bliver udvidet.

Især gruppearbejdet i kønsinddelte grupper bliver fremhævet af både mænd og kvinder som et godt tiltag. Ligeledes er der ros til, at der er tid til refleksion.

Flere kritiserer, at der er for meget pædagogik, især over den øvelse, hvor kursisterne skal tegne forløbet frem til beslutningen om adoption, og den gruppe ønsker i stedet mere faktuel viden.⁵

Endelig er der en del kritik af filmene. Kursisterne er generelt tilfredse med indholdet, men synes, filmene er så gamle, at det er svært at forholde sig til dem.

Kursisternes vurdering af egen indsats på kurset

I spørgsmål 18 bliver kursisterne bedt om at vurdere deres egen indsats på kurset ved at krydse af ved de af 5 udsagn, som er relevante for dem. 589 ud af 616 kursister har valgt at svare i denne kategori. 2009 og 2010 bliver behandlet samlet, da der ikke er signifikante forskelle i svarene. I spørgsmål 19 får kursisterne igen mulighed for at tilføje en kommentar.

56,5 % af kursisterne angiver, at de har været aktive og engagerede fra start til slut, og det bliver gentaget i spørgsmål 19, hvor mange tilkendegiver, at de har været aktive og engagerede. Andre tilføjer desuden, at de har været videbegærlige og er kommet for at lære.

18,3 % tilkendegiver, at de efter en forbeholden start deltog aktivt. Det hænger fint sammen med, at flere nævner i spørgsmål 19, at de var skeptiske inden kurset, men blev positivt overraskede undervejs.

12,1 % tilkendegiver, at de har arbejdet meget personligt, selvom de ikke bidrog så meget i gruppen. Det kan hænge sammen med, at mange i spørgsmål 19 nævner, at

⁵ Øvelsen indgår ikke længere i den form i kurset.

de ind imellem har haft brug for at lytte og reflektere i forhold til egen situation og rumme de andre kursisters personlige historier. Andre nævner, at det f.eks. er voldsomt at høre om de andres forhistorier om fertilitetsbehandlinger, når de ikke selv har prøvet det.

Hele 50,3 % er positivt overrasket over, hvor nemt det er at deltage. Det bekræftes af udsagnene i spørgsmål 19, hvor mange udtrykker overraskelse over, at de hurtigt snakkede åbent og ærligt om personlige ting i gruppen, fordi det var muligt at snakke om svære emner på en konstruktiv måde.

Kun 1,5 % fandt det svært at engagere sig.

18. Vurdér om nedenstående udsagn er relevante for dig			
	2009	2010	I alt
Efter en forbeholden start deltog jeg aktivt	20,8%	15,7%	18,3%
Aktiv og engageret fra start til slut	54,2%	59,1%	56,5%
Jeg fandt det svært at engagere mig	1,3%	1,8%	1,5%
Jeg er positiv overrasket over, hvor nemt det var at deltage	50,3%	50,2%	50,3%
Selvom jeg ikke bidrog så meget i gruppen, har jeg arbejdet meget personligt	14,0%	10,0%	12,1%
I alt	308	281	589

En stor del af kursisterne synes, det er positivt at snakke med andre i samme situation, og mange nævner, at der er en god stemning på kurset. Mange nævner også, at det er psykisk hårdt at være med på kurset, selv om det er berigende. Derudover oplever de, at de har fået flyttet nogle personlige grænser og er blevet mere åbne.

Nogle kursister udtrykker, at de synes tingene i for høj grad bliver problematiseret, og at de derfor har været kursets kritiske røst.

Kursisternes vurdering af kursusledernes indsats

I spørgsmål 20 bliver kursisterne bedt om at vurdere kursusledernes indsats som undervisere og som sparringspartnere i forhold til adoptionsprocessen. I tillæg bliver de bedt om at vurdere, hvordan deres kontakt har været til henholdsvis den mandlige og den kvindelige kursusleder. Kursisterne har seks svarmuligheder til at vurdere kursuslederne: Ved ikke; Meget utilfreds; Utilfreds; Neutral; Tilfreds; Meget tilfreds. I alt har 597 kursister svaret i denne kategori.

Generelt er en meget stor andel af kursisterne tilfredse med kursuslederne, og der er næsten ingen variation – under 3 procentpoint - mellem kursisternes svar for 2009 og 2010. Derfor bliver de to halvår behandlet sammen.

58,5 % tilkendegiver, at de er meget tilfredse med kursusledernes indsats, mens 35,7 % er tilfredse – i alt 94,2 %. Til sammenligning er små 0,8 % utilfredse og ingen har tilkendegivet, de er meget utilfredse.

I forhold til kursuslederne som sparringspartnere til kursisters adoptioner er tilfredsheden ikke lige så udpræget. 39,6 % er meget tilfredse, mens 43,2 % er tilfredse. 15,1 % vælger neutral. Så selvom der fortsat er overvejende tilfredshed med kursuslederne, er den markant lavere end tilfredsheden med kursuslederne som undervisere. Det hænger eventuelt sammen med, at kursisterne omkring kursens faglige indhold i spørgsmål 16 og 17 gav udtryk for, at de manglede mere faktisk viden om fase 3 og om perioden efter hjemtagelse af barnet.

20. Hvad synes du om kursusledernes indsats? - som undervisere			
	2009	2010	I alt
Meget tilfreds	59,7%	57,0%	58,5%
Tilfreds	35,5%	35,9%	35,7%
Neutral	4,2%	6,0%	5,0%
Utilfreds	0,6%	1,1%	0,8%
Meget utilfreds	0,0%	0,0%	0,0%
Ved ikke	0,0%	0,0%	0,0%
I alt	313	284	597

20. Hvad synes du om kursusledernes indsats? - som sparringspartnere i forhold til din adoptionsproces			
	2009	2010	I alt
Meget tilfreds	39,7%	39,4%	39,6%
Tilfreds	41,6%	44,8%	43,2%
Neutral	17,4%	12,5%	15,1%
Utilfreds	0,3%	0,4%	0,3%
Meget utilfreds	0,0%	0,0%	0,0%
Ved ikke	1,0%	2,9%	1,9%
I alt	305	279	584

I de to sidste underspørgsmål til spørgsmål 20 bliver kursisterne bedt om at vurdere, om de havde den kontakt, de kunne tænke sig, til henholdsvis den kvindelige og den mandlige kursusleder. Generelt er tilfredsheden større i 2010 end i 2009, selv om tilfredsheden generelt er høj. Således er sammenlagt 85,2 % tilfredse eller meget tilfredse med kontakten til den kvindelige kursusleder i 2010 og 13,1 % er neu-

trale, mens det kun gælder 76,7 % i 2009, hvor der er 21 % neutrale. I forhold til kontakten til den mandlige kursusleder er tallene lidt lavere, men tendensen er den samme, 87,9 % er sammenlagt tilfredse eller meget tilfredse med den mandlige kursusleder i 2010, og 10,0 % er neutrale, mens tallet er 79,4 % for 2009, hvor der var 18,7 % neutrale. Det kan hænge sammen med, at kurserne i 2010 forløb over 4 dage, mens det kun var 3 dage i 2009, og dermed har kursuslederne haft mere tid til den enkelte kursist i 2010.

Forskel i mænds og kvinders vurdering af kursuslederne

Når man undersøger spørgsmålet om kursisternes kontakt til henholdsvis den mandlige og den kvindelige kursusleder og sorterer svarene efter kursisternes køn, fremgår en klar tendens. I dette afsnit sammenlignes udelukkende tal for 2010, men tendensen er den samme for 2009.

Kontakten med den kvindelige kursusleder

For kvindernes vedkommende er over halvdelen, 54,2 %, meget tilfredse med deres kontakt til den kvindelige kursusleder, 36,1 % er tilfredse. Når mændene bliver spurgt om det samme, svarer næsten 20 % færre, nemlig 33,9 %, at de er meget tilfredse og 45,7 %, at de er tilfredse. Der er altså en helt klar tendens til, at kvinderne føler, de har bedre kontakt til den kvindelige kursusleder end mændene.

Kontakten med den mandlige kursusleder

Kvinder har også en høj tilfredshed med den mandlige kursusleder, selv om den er lavere, end deres tilfredshed med den kvindelige kursusleder. 48,0 % er meget tilfredse, mens 39,5 % er tilfredse. Blandt mændene er kun 34,6 % er meget tilfredse, mens 54,3 % er tilfredse.

Blandt mændene er det altså kun en tredjedel, der er meget tilfredse med kontakten til kursuslederne, uafhængigt af køn, mens over halvdelen af kvinder er meget tilfredse med kontakten til de kvindelige og cirka 10 procentpoint færre er meget tilfredse med de mandlige kursusledere.

20. Hvad synes du om kursusledernes indsats? Havde du den kontakt til den kvindelige kursusleder, som du kunne tænke dig. (Samlet resultat for 2009 og 2010)			
	Kvinde	Mand	I alt
Meget tilfreds	54,2%	33,9%	45,0%
Tilfreds	36,1%	45,7%	40,4%
Neutral	8,4%	18,1%	12,8%
Utilfreds	0,0%	0,8%	0,4%
Meget utilfreds	0,0%	0,0%	0,0%
Ved ikke	1,3%	1,6%	1,4%
I alt	155	127	282

20. Hvad synes du om kursusledernes indsats? - Havde du den kontakt til den mandlige kursusleder, som du kunne tænke dig? (Samlet resultat for 2009 og 2010)			
	Kvinde	Mand	I alt
Meget tilfreds	48,0%	34,6%	41,9%
Tilfreds	39,5%	54,3%	46,2%
Neutral	9,2%	10,2%	9,7%
Utilfreds	1,3%	0,0%	0,7%
Meget utilfreds	0,0%	0,0%	0,0%
Ved ikke	2,0%	0,8%	1,4%
I alt	152	127	279

Kursisternes bemærkninger til kursusledernes indsat

Forskellen på mænds og kvinders opfattelse af kurset fremgår også af de kommentarer, kursisterne har givet om kursusledernes indsats i spørgsmål 17. Der er tydelig forskel på, hvad de to grupper fremhæver om kursuslederne. Alle holdninger for både mænd og kvinder i afsnittet nedenfor er blevet fremsat af begge køn, men nogle kommentarer er typiske for kvinder, mens andre er typiske for mænd.

Kvinderne

Kvinderne fremhæver ofte, at adoption er kursusledernes hjerteblod, og at de har været engagerede. For kvinderne er det også vigtigt, at kursuslederne har fungeret godt som team, og at de har været gode til at skabe åbenhed og tryghed for kursisdeltagerne, for hvem kurset er hårdt følelsesmæssigt. Det bliver også ofte fremhævet, at kursuslederne er lyttende og lette at snakke med. Kvinderne lægger vægt på, at kursuslederne har erfaring med adoption og bruger deres personlige erfaringer

ger. Endelig nævner en del kvinder, at de gerne vil have mulighed for at bruge kursuslederne som sparringspartnere fremover i adoptionsprocessen.

Mændene

Mændene fremhæver, at kursuslederne er kompetente, professionelle og rutinerede og har stor viden. Mændene beskriver ofte kursuslederne som imødekommende og aktive. Ligesom kvinderne ser mændene det som en fordel, at kursuslederne har erfaring med adoption, men fremhæver i modsætning til kvinderne, at det bliver for selvcentreret, når kursuslederne trækker på deres personlige adoptionserfaring. Mange mænd ønsker flere facts og cases, fordi det bliver for ”psykologpræget og abstrakt”, som en formulerer det. Blandt mændene synes mange, at oplæggene er for lange.

Overordnet er mændene mindre tilfredse med kontakten til kursuslederne og lægger vægt på andre ting i deres vurdering af kursusledernes indsats, hvilket bekræfter tendensen, at mændene er mindre tilfredse, som det også fremgik i afsnittet om kursisternes generelle oplevelse af kurset i spørgsmål 9.

Kursisternes vurdering af tidsforbruget på kurset

I spørgsmål 22 bliver kursisterne bedt om overordnet at vurdere, om der har været tid på kurset til egen refleksion, til netværksdannelse og samvær med de andre deltagere, samt til behandling af de enkelte temaer. Endelig bliver kursisterne bedt om at vurdere længden af kurset. Kursisterne har følgende seks svarmuligheder til at vurdere kurset: Ved ikke; Meget utilfreds; Utilfreds; Neutral; Tilfreds; Meget tilfreds. I alt har 584 kursister svaret i denne kategori.

Refleksion

På spørgsmålet, om der var tid til egen refleksion i løbet af kurset, har cirka 75 % for både 2009 (72,4 %) og 2010 (77,5 %) svaret, at der var tilpas tid. For 2010 mener kun 10,7 %, at der har været for lidt tid, hvilket er væsentligt færre end de 18,1 %, som mente det samme i 2009. Sammenlagt mener 7 %, at der er for meget tid, men der er ingen signifikant forskel mellem to halvår. Det kan altså indikere, at den ekstra dag på kurserne i 2010 betyder, at flere mener, der er tid til refleksion, uden at den gruppe vokser markant, som mener, der er for meget tid.

22. Hvordan vurderer du - tiden til egen refleksion i løbet af kurset?			
	2009	2010	I alt
Alt for meget tid	1,6%	2,1%	1,9%
For meget tid	5,6%	8,6%	7,0%
Tilpas tid	72,4%	77,5%	74,8%
For lidt tid	18,1%	10,7%	14,6%
Alt for lidt tid	2,0%	1,1%	1,5%
Ved ikke	0,3%	0,0%	0,2%
I alt	304	280	584

Netværksdannelse og samvær med de øvrige kursister

Når kursisterne bliver bedt om at vurdere, hvordan deres tid og mulighed har været for at danne netværk og have samvær med de andre kursister, er det overordnede billede endnu mere positivt. For 2009 mente 79,9 % at der var en tilpas mængde tid til netværksdannelse og samvær, og tallet for 2010 er endnu højere – 85,7 %. Gennemsnitligt mener 4,5 %, der er for meget tid, men der er ingen signifikant forskel på de to halvår. Til gengæld falder andelen af kursister, der mener der er for lidt tid fra 14,5% i 2009 til 8,6 % i 2010.

Det indikerer altså, at kursisterne er meget tilfredse med den tid, der er til netværksdannelse. Igen må det antages, at der har været mere tid på 4-dageskurset i 2010, hvilket kan aflæses i den øgede andel, der er tilfredse med tiden til netværksdannelse.

22. Hvordan vurderer du - tiden til netværksdannelse og samvær med de andre deltagere?			
	2009	2010	I alt
Alt for meget tid	0,7%	0,0%	0,3%
For meget tid	3,6%	5,4%	4,5%
Tilpas tid	79,9%	85,7%	82,7%
For lidt tid	14,5%	8,6%	11,7%
Alt for lidt tid	0,7%	0,0%	0,3%
Ved ikke	0,7%	0,4%	0,5%
I alt	303	280	583

Tid til behandling af de enkelte emner

På spørgsmålet om tid til behandling af de enkelte temaer er der igen stor tilfredshed og sammenlagt for 2009 og 2010 har cirka 76 % indikeret, at der er tilpas tid.

Der er ingen signifikant forskel på de to halvår i denne kategori. For 2010 er gruppen, der mener der er for meget tid (13,5 %) større end gruppen, der mener, der er for lidt tid (7,5 %). For 2009 er billedet omvendt, hvor 7,8 % mener der var for meget tid, mens 13,4 % mener, der er for lidt tid.

22. Hvordan vurderer du - tiden til behandling af de enkelte temaer?			
	2009	2010	I alt
Alt for meget tid	2,9%	1,8%	2,4%
For meget tid	7,8%	13,5%	10,6%
Tilpas tid	74,8%	76,9%	75,8%
For lidt tid	13,4%	7,5%	10,6%
Alt for lidt tid	0,7%	0,0%	0,3%
Ved ikke	0,3%	0,4%	0,3%
I alt	306	281	587

Længden af kurset

Til spørgsmålet om kursets længde svarer i gennemsnit 73,5 %, at der er tilpas med tid. Igen er der ingen statistisk signifikant forskel mellem de to halvår. Samtidig sker der et fald fra 9,9 % (2009) til 2,9 % (2010) i andelen, som mener, der er for lidt tid. Der sker en lille stigning i andelen, der synes, der er for meget tid, uden at det er signifikant, og i gennemsnit er det 14,9 %.

22. Hvordan vurderer du - længden af kurset alt i alt?			
	2009	2010	I alt
Alt for meget tid	2,6%	6,1%	4,3%
For meget tid	13,9%	16,1%	14,9%
Tilpas tid	72,9%	74,2%	73,5%
For lidt tid	9,9%	2,9%	6,5%
Alt for lidt tid	0,3%	0,0%	0,2%
Ved ikke	0,3%	0,7%	0,5%
I alt	303	279	582

Sammenfatning af kursisternes vurdering af tidsforbruget på kurset

Det typiske billede for kursisternes oplevelse af kursets tidsmæssige udstrækning er, at omkring tre fjerdedele mener, at det er tilpas, med en svag tendens mod større tilfredshed i 2010, uden at den er signifikant. Det gælder både længden af det

samlede kursus og tid til behandling af de enkelte emner og tid til egen refleksion. For tid til netværksdannelse med de øvrige kursister er andelen vokset med cirka 10 % fra 2009 til 2010. For alle fire kategorier er andelen af dem, der synes, der er for lidt tid, faldet. Andelen, der synes, der er for meget tid, er vokset, uden at det modsvarer faldet i dem, der synes, der er for lidt tid.

Andelen af kursister, der mener, der er for lidt tid til netværksdannelse og til refleksion har været væsentligt større end andelen, som synes, der har været for meget tid.

Derimod gælder det både for tiden til behandling af de enkelte temaer og længden af kurset i alt, at gruppen, der synes det er for meget tid, er større end gruppen, der synes, der er for lidt tid. Det gælder særligt for kursets samlede længde for 2010, hvor 16,1 % mener, kurset er for langt, mens 2,9 % mener, kurset er for kort. Mens tallene for tiden til behandling af de enkelte emner er 7,5 %, der mener, der er for lidt tid, og 13,5 %, der mener, der er for meget tid.

Det indikerer, at der er en tendens til, at kursisterne lægger vægt på, at der er tid til refleksion og netværksdannelse, mens de overordnet mener behandlingen af de enkelte emner og hele kurset er lidt langt. Det sidste stemmer også overens med, at det er fremgået af den øvrige analyse – om kursisternes vurdering af det faglige indhold og deres vurdering af kursuslederne – at en del kursister ønsker lidt kortere oplæg.

I spørgsmål 23 kan kursisterne uddybe, hvad de mener om længden af kurset. En forskel mellem svarene for henholdsvis 2009 og 2010 er, at en del på tredageskurset i 2009 ønsker en ekstra dag, mens en del på firedagskurset i 2010 ønsker en dag mindre. Men typisk er kursisterne glade for længden af kurset, fordi det er hårdt at deltage i kurserne, de får meget information og bliver trætte, fordi de skal koncentrere sig. Derfor har de brug for tiden til refleksion og det sociale, hvilket bekræfter billedet fra spørgsmål 22. Mange skriver også, at de på forhånd havde tænkt, at det var et langt kursus, men at de oplevede det som passende.

Kursisternes øvrige bemærkninger

Som det sidste punkt i spørgeskemaet er ordet frit for kursisterne. Ved sammenligning mellem 2009 og 2010 fremstår ikke umiddelbart en forskel i disse kommentarer, og derfor bliver de to halvår behandlet sammen.

For det første er rigtig mange taknemmelige over at have deltaget i kurset, som de kalder både godt og vigtigt. Det gælder både selve kurset, kursuslederne, og de giver udtryk for, at de føler sig privilegerede over at bo i et samfund, som kan tilbyde et sådant kursus. Endelig stiller mange forslag til, hvad man kan ændre ved kurset fremover. Blandt forslagene går enkelte igen:

- Mange foreslår, at man i løbet af kurset opdeler kursisterne i barnløse og folk med biologiske børn, fordi deres behov er forskellige.

- Mange foreslår at kurset bliver delt op, så 2. weekend falder umiddelbart inden man skal hjemtage et barn, så kursisterne kan huske og bedre forholde sig til informationen vedrørende hjemtagelse. Alternativt foreslås en form for opfølgning tæt på selve adoptionen.
- Flere nævner også, at de gerne vil have adgang til filmene, de har set, så de kan se dem med familien og nære venner.

KONKLUSION

Generelt er kursisternes oplevelse af det adoptionsforberedende kursus langt overvejende positiv ifølge denne evaluering. Kursisterne roser både det faglige indhold af kurset og kursuslederne, og de giver til kende, at de udvikler sig, både i forhold til den viden de får om adoption og i forhold til deres egen afklaring af, om adoption er det rigtige valg for dem. Kursisterne får desuden lettere ved at snakke sammen om adoption som par, og det bekræfter dem i, at det er et fælles ønske og det rette valg.

Kurset i forhold til betænkningen om international adoption

Ifølge kursisternes udsagn opfyldes de overordnede formål i betænkningen om international adoption, som ligger til grund for kurserne.

De føler sig afklarede om adoption. Samtidig giver de udtryk for, at de får viden om adoptionsproblematikken, og for at de får ny viden om f.eks. tilknytning og barnets historie. I forhold til deres partner får de i større grad vendt problemstillingerne. Kursisterne tilkendegiver også, at de har fået redskaberne til at tackle problemerne efter adoptionen. Endelig støtter kurset op om, at kursisterne skal etablere et netværk med andre kommende adoptanter.

Betænkningen nævner derudover muligheden for, at de formidlende organisationer skal være repræsenteret på kurserne for at informere om den videre proces i fase 3. Mange kursister nævner, at de mangler information om tredje fase, og flere foreslår netop, at de formidlende organisationer deltager på kurset for at informere om den.

Længden af kurset

Kursets varighed er forlænget med en dag, fra tre dage i 2009 til fire dage i 2010. En del af baggrunden for denne evaluering er at vurdere, hvordan den ekstra dag har påvirket oplevelsen for kursisterne. Der er en tendens til, at kursisterne er mere tilfredse på kurset i 2010 end i 2009, især er de glade for den ekstra tid til refleksion og netværksdannelse, og kursusdeltagerne har været mere tilfredse med kontakten til kursuslederne i 2010. Dog er andelen af kursister, der mener kurset er for langt, vokset.

Kursets indhold

Omkring kursusledernes oplæg mente kursisterne, at de er lidt for lange i 2010. Derfor kan man overveje at arbejde med formen af kurset, så oplæggene bliver kortere.

I forhold til vægtningen af indholdet foreslår kursisterne, at der bliver brugt mere tid på:

- Forholdet mellem biologiske børn og det adopterede barn.
- Adoption af danske børn.

- Forældrenes tilknytning til det adopterede barn.
- Adoptionsprocessens tredje fase og den første periode efter hjemtagelse af barnet.

Forskelle mellem mandlige og kvindelige kursister

Under flere af spørgsmålene, som er behandlet ovenfor, er der en tendens til, at kvinderne er mere positive end mændene. Nogle mænd oplever kurset som abstrakt og mindre vedkommende.

Hvis formen betyder, at mændene ikke opfatter indholdet så realistisk som kvinderne, kan det overvejes at ændre formen og eventuelt målrette dele af kurset til mænd for at sikre, at mændene i lige så høj grad som kvinderne er forberedt til en adoption. I hvert fald er det et område man bør undersøge nærmere for at afgøre, at om det bare er ”den lille forskel”, der slår ud, eller om mændene føler, de er med på kvindernes kursus. I den sammenhæng er det væsentligt at fremhæve, at det kønsopdelte gruppearbejde er fremhævet som yderst positivt af mange både mænd og kvinder.

Kursisternes forslag til ændringer i formen af kurset

I undersøgelsen stiller kursisterne en del forslag til ændringer af kursets form, som, de mener, vil forbedre kurserne. De mest typiske forslag lyder:

- Anden weekend af kurset skal afholdes kort tid inden hjemtagelse af barnet, så informationerne om fase 3 og tilknytning mellem forældre og det adopterede barn står i frisk erindring. Alternativt en anden form for opfølgning tæt på selve hjemtagelsen.
- De formidlende organisationer kommer på kurset for at fortælle om den praktiske del af processen.
- At der i dele af kurset arbejdes i grupper af kursister henholdsvis med og uden biologiske børn, fordi begge parter oplever, at deres behov for informationer er meget forskellige.
- En adopteret eller adoptanter, som har allerede har hjemtaget et barn, kommer på kurset og fortæller om, hvordan de har oplevet adoptionen.
- Individuelle samtaler med kursuslederen til kursister, som har været gennem et langt fertilitetsforløb, fordi det fylder meget i plenum for dem, som ikke har været gennem det samme.

Særligt for eneadoptanter lyder forslagene, at:

- De får muligheden for at tage en ledsager med for at kunne dele oplevelsen og for bagefter at kunne snakke om kurset og huske informationerne.
- Der bliver lavet gruppearbejde eller oplæg for eneadoptanter om det særlige ved deres situation. For eksempel hvordan de skal introducere barnet for en ny kæreste.

Evalueringsskemaet og anonymitet

De adoptionsforberedende kurser er gennem en årrække blevet evalueret via evalueringsskemaet, som denne rapport bygger på. På baggrund af erfaringen fra arbejdet med denne rapport vil Familiestyrelsen forny skemaet og gennemføre evalueringen online i løbet af 2011.

Arbejdet med denne rapport har vist, at skemaet er uhensigtsmæssigt i forhold til at gennemføre evalueringer med et stort antal besvarelser. Dels fordi de mange skemaer skal testes, og fordi de mange kvalitative data er ressourcekrævende at behandle.

Der er også i rapporten under afsnittet om kursisternes forhold til adoption blevet stillet spørgsmål ved, om kursisternes meget positive besvarelser i nogen grad kan forklares ved, at kursisterne er usikre på, om evalueringen virkelig er anonym, når de afleverer skemaet til kursuslederne.

Med en evaluering over internettet vil Familiestyrelsen styrke anonymiteten for kursisterne og bidrage til at sikre de vandtætte skotter mellem kurset og undersøgelsesforløbet i adoptionsprocessen, som netop er understreget i betænkningen om international adoption.⁶ Ved evaluering over internettet må det forudses, at svarprocenten vil være lidt lavere end de ca. 95 %, som den ligger på i dag.

⁶ International adoption. Betænkning nr. 1338 afgivet af Justitsministeriets adoptionsudvalg. 1997. Side 114.

BILAG 1: FAMILIESTYRELSENS EVALUERINGSSKEMA TIL DE ADOPTIONSFORBEREDENDE KURSER:

JUSTITSMINISTERIET
FAMILIESTYRELSEN

Kære kursusedtager

Du har nu gennemført det adoptionsforberedende kursus, og Kursussekretariatet vil bede dig om at udfylde dette evalueringsskema.

Efter hvert tema i skemaet er der plads til dine egne bemærkninger.

Vi håber, at du vil benytte dig af tilbuddet.

På forhånd tak for hjælpen.

Med venlig hilsen

Kursussekretariatet

Generelle oplysninger

1 Holdnummer

Vi er interesserede i svar på de følgende tre spørgsmål, men du afgør naturligvis selv, om du vil give os oplysningerne.

2 Køn

Kvinde Mand

3 Alder

4 Eneadoptant

Ja Nej

5 Har kontakten til kursussekretariatet været tilfredsstillende?

Meget tilfreds Tilfreds Neutral Utilfreds Meget utilfreds Ved ikke

6 Hvor lang tid er der gået fra din tilmelding til kursusstart?

Under 4 uger 4-6 uger
 7-8 uger 9-10 uger
 mere end 10 uger

7 Hvad mener du om følgende forhold ved kursusstedet?

	Meget tilfreds	Tilfreds	Neutral	Utilfreds	Meget utilfreds	Ved ikke
Stemningen på kursusstedet (betjening o.lign.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Forplejningen på kursusstedet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Standarden på kursusstedet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

8 Egne bemærkninger

9 Mener du, at et eller flere af følgende ord beskriver din generelle oplevelse af kurset?

☐ Meningsfuldt	☐ Udbytterigt
☐ Interessant	☐ Overraskende
☐ Provokerende	☐ Rum til refleksion
☐ Bevægende	☐ Realistisk
☐ Uvirkeligt	☐ Skræmmende
☐ Meningsløst	☐ Uinteressant
☐ Kedeligt	

Forholdet til adoption

10 Vurdér om nogle af nedenstående udsagn er relevante for dit forhold til det at adoptere.

Sæt evt. flere krydser

- Mit syn på adoption er blevet mere nuanceret.
- Det er et realistisk billede af adoption, der bliver præsenteret på kurset
- Min lyst til at adoptere er uændret
- Jeg føler mig bedre rustet til at adoptere nu
- Det er et urealistisk billede af adoption, der bliver præsenteret på kurset
- Jeg er mere bekymret for, hvordan det skal gå med adoptionen
- Jeg er blevet usikker på, om adoption er noget for mig
- Jeg er fortsat usikker på, om adoption er det rigtige for mig

11 Beskriv evt. med egne ord, hvordan du lige nu har det med at skulle adoptere:

12 Vurdér om nogle af nedenstående udsagn er relevante for jer som par.

Sæt evt. flere krydser

- Vi har i løbet af den periode kurset varede fået diskuteret mange nye emner
Hvis kryds, hvilke? _____
- Der er områder ved det at skulle adoptere, det er blevet vanskeligere at tale om
Hvis kryds, hvilke? _____
- Der er områder, det er blevet lettere at tale om indbyrdes
Hvis kryds, hvilke? _____

13 Beskriv evt. med egne ord hvilken betydning, kurset har haft for dig i relation til din partner:

14 Vurdér om nogle af nedenstående udsagn er relevante for dig som eneadoptant.

- Jeg har fået udvidet de emner, jeg diskuterer med mit netværk
- Jeg har fået lyst til at inddrage min familie og venner mere i processen
- Betydningen af et stærkt netværk er tydeligere for mig nu
- Jeg kunne godt have tænkt mig at have en ledsager (familie/ven) med på kurset
- Min holdning til mit netværk er uændret
- Jeg er blevet usikker på, hvorvidt mit netværk er stærkt nok

15 Beskriv evt. med egne ord, hvordan du som eneadoptant har oplevet kurset i relation til familie og venner:

Kursernes faglige indhold

16 Vurdér om nedenstående udsagn er relevante for dig

Sæt evt. flere krydser

- Det faglige indhold var generelt udbytterigt
- Er der nogle temaer, der især skiller sig ud

Hvis kryds, hvilke? _____

- Det faglige niveau kunne generelt ønskes højere
- Er der nogle temaer, der især skiller sig ud?

Hvis kryds, hvilke? _____

- Længden af oplæggene var udmærkede
- Kvaliteten af oplæggene var varierende
- Oplæggene præsenterede mange nye vinkler på adoption
- Indholdet var velkendt
- Oplæggene var generelt for korte
- Var der diskussioner eller emner, du savnede undervejs?

Hvis kryds, hvilke? _____

17 Egne bemærkninger

Din egen indsats

18 Vurdér om nedenstående udsagn er relevante for dig

- Efter en forbeholden start deltog jeg aktivt
- Aktiv og engageret fra start til slut
- Jeg fandt det svært at engagere mig
- Jeg er positiv overrasket over, hvor nemt det var at deltage
- Selvom jeg ikke bidrog så meget i gruppen, har jeg arbejdet meget personligt

19 Beskriv med egne ord din indsats:

Kursuslederne

20 Hvad synes du om kursusledernes indsats?

	Meget tilfreds	Tilfreds	Neutral	Utilfreds	Meget utilfreds	Ved ikke
Som undervisere	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Som sparringspartnere i forhold til din adoptionsproces	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Havde du den kontakt til den kvindelige kursusleder, som du kunne tænke dig	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Havde du den kontakt til den mandlige kursusleder, som du kunne tænke dig	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21 Beskriv med egne ord, hvordan du ser på kursusledernes indsats:

Din samlede vurdering af kurset

22 Hvordan vurderer du følgende?

	All for meget tid	For meget tid	Tilpas tid	For lidt tid	All for lidt tid	Ved ikke
Tiden til egen refleksion i løbet af kurset	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tiden til netværksdannelse/samværet med de andre deltagere	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tiden til behandling af de enkelte temaer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Længden af kurset alt i alt	☐	☐	☐	☐	☐	☐

23 Egne bemærkninger til den tidsmæssige udstrækning af kurset:

24 Nævn 5 ord, der beskriver din oplevelse af kurset.

25 Evt. andre bemærkninger:
